

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KEREITE YA 12

LOETSE 2021

**SESOTHO PUO YA LAPENG P1
TATAISO YA HO TSHWAYA**

MATSHWAO: 70

Tataiso ena e na le maqephe a 7.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1****TEMA YA A**

- 1.1 O bonahala ka ho hloka thabo ho hloka tshepo le ho dula o ngongorehile. (1)
- 1.2 Hobane ke batho ba atisang ho pata tsela eo ba ikutlwang ka yona ka baka la ho latela puo e reng monna ke nku ha a lle. (1)
- 1.3 C – Ho hlokomela tsietsi ho se ho senyehile. (1)
- 1.4 E ama takatso ya dijo
E ama boima ba motho ba mmele
Ho se robale hantle
Tshwaya tse pedi feela (2)
- 1.5 Ba susumetswa ke: metjha ya phatlalatso
Tlhekefetso ya maikutlo
Tlhekefetso ya mmele
Tshwaya e le nngwe feela (2)
- 1.6 Mokgatlo wa Bophelo wa Lefatshe (WHO) (1)
- 1.7 Ke mohopolo hobane batho le ha ba na le mathata a mofuta ofe kapa maemo afe ba tla dula ba le bohlokwa ba bile ba ratwa ke bao ba amanang le bona. (2)
- 1.8 Hobane boemo ba maikutlo a hae ha bo ya tsitsa, a ka tsoha a thabile kajeno ka le latelang a tsohe a se a sa batle le ho bula le ha e le dikgaratene. (2)
- 1.9 Ke ho thusa motho. (2)
- 1.10 Ke nnete hobane di fana ka phepo, le temeng ho kgothatswa hore motho a je dijo tse nang le phepo. (2)
- 1.11 Boikwetliso bo etsa hore boko bo ntshe dikhemikhale tse etsang hore motho a be le matla hape a robale hantle. (2)
- 1.12 Ho bua le motho eo o mo tshepang
Ho ngola fatshe tsela eo o ikutlwang ka yona
Tahwaya e le nngwe (2)

POTSO YA 1**TEMA YA B**

- 1.13 Wa hore ha a ya thaba / o hloka thabo
Wa hore ho teng ketsahalo e mo utlwisitseng bohloko. (2)
- 1.14 Ho hlokahallwa ke bao o ba ratang
Ho hlekefetswa
Tlhalano/Karohano
Ho fellwa ke mosebetsi
Diqabang (2)
- 1.15 Ho tshwara maqhetswana ana a pelo ho hlakisa hore o se a hlokometse
mathata a hae/o totobatsa tsela eo a ikutlwang ka yona ka setshwantsho. (2)
- 1.16 Temana ya B ho hlahella ho se thabe kapa bohloko ba pelo boo e ka bang
sesosa sa kगतello ya maikutlo ha tema ya A e hlahisa kगतello ya maikutlo
e bakwang ke diketsahalo tse fapaneng tse bohloko bophelong. (2)
- 1.17 Lefapha la Bophelo/Bophelo bo botle (1)
- 1.18 D – (16 Phato) (1)

MATSHAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2****TEMA YA C**

Ba ka fumana bopaki ho tswa lefapheng la thuto ho paka hore kholetjhe ha e a ngodiswa, ✓ mme ba kope ho kgutlisetswa tjehelete ya bona. ✓ Ha tjehelete e sa fete R12 000, ba ka tlaleha lekgotleng la ditseko tse nyenyane ✓ empa ha e le ngata e feta R12 000 ho ka batlwa moemedi mme ✓ ba hloka matla a ho batla moemedi ba ikopanye le Legal Aid. ✓ Ho diqabang tsa ditumellano tsa boingodiso ba ikopanye le komishene ya merero ya bareki. Qetellong ba ka ya sepoleseng ho ritela nyewe. ✓

Palo ya mantswe 90

QOTSO		DINTLHA	
1.	Ntlha ya pele ke hore bao e leng diphofu tsa dikholetjhe tsa leshano ba tsebise lefapha la thuto e phahameng le thupelo ba be ba fumane bopaki bo ngotsweng ke lefapha bo hlalolang hore kholetjhe ha e a ngodiswa.	A	Ba tshwanela ho fumana bopaki bo pakang hore kholetjhe ha e a ngodiswa.
2.	Ba latele ka ho kopa mookamedi wa kholetjhe ho kgutlisa tjehelete ya bona, ka ha ho hlakile hore kholetjhe ha se ya nnete.	B	Ba kope mookamedi ho kgutlisa tjehelete ya bona.
3.	Boemong ba batho ba lefileng tjehelete e ka bang R12 000, ba ka ya lekgotleng la ditseko tse nyenyane ka lengolo la bopaki la lefapha la thuto le thupello.	C	Bakeng sa tjehelete e ka bang R12 000 ba ka ya lekgotleng la ditseko tse nyenyane.
4.	Ha e le bakeng sa batho ba lefileng tjehelete e ngata haholo, e ka hodimo ho R12 000 teng ba ka batla moemedi.	D	Bakeng sa tjehelete e fetang R12 000 ba ka batla moemedi.
5.	Ha ho etsahala hore motho o kojwana di mahetleng mme ha a kgone ho lefa tjehelete ya moemedi teng a ka ikopanya le Legal Aid South Africa.	E	Ba hloka bokgoni ba ho batla moemedi ba ka ikopanya le Legal Aid South Africa.
6.	Maemong a ho se utlwisane ho amang ditumellano tsa boingodiso ba ka ikopanya le kantoro ya merero ya bareki ya lebatowa kapa komishene ya naha ya bareki mohaleng wa 0217613000.	F	Ho diqabang tsa ditumellano tsa boingodiso ba ka ikopanya le kantoro kapa komishene ya merero ya bareki lebatoweng.
7.	Mehato yohle ha e sa tswelelle ba ka etsa bonnete ba hore ba phahamela marwele ka ho tlalehela sepolesa mme ho ritelwe nyewe.	G	Ba ka etsa bonnete ba ho ritela nyewe.

HO TSHWAYA KGUTSUFATSO:

Ho tshwauwa ha kgutsufatso ho itshetlehile hodima ho kenyelletsa dintlha tse hlokwang ke potso.

Kgutsufatso e tlameha ho tshwauwa ka tsela e latelang:

1. Kabo ya matshwao:

- Matshwao a 7 bakeng sa dintlha tse 7 (ntlha e le 1 bakeng sa ntlha ya sehlooho).
- Matshwao a 3 bakeng sa puo.
- Matshwao kaofela: 10

2. Kabo ya matshwao a puo ha bahlahlobuwa ba sebedisitse mantswe a bona:

- Ha dintlha tse 1–3 di nepahetse; fana ka letshwao le le 1.
- Ha dintlha tse 4–5 di nepahetse: fana ka matshwao a 2;
- Ha dintlha tse 6–7 di nepahetse: fana ka matshwao a 3.

3. Kabo ya matshwao a puo ha bahlahlobuwa ba sebedisitse diqotso di lejwalo:

- Diqotso tse 6–7: se fane ka matshwao bakeng sa puo.
- Diqotso tse 1–5: fana ka letshwao le le 1 bakeng sa puo.

ELA HLOKO:

Batshwai ba tlameha ho nnetefatsa palo ya mantswe a sebedisitsweng. Se ke wa hula matshwao haeba bahlahlobuwa ba sa bontsha palo ya mantswe a sebedisitsweng kapa haeba palo ya mantswe e sebedisitsweng e ngotswe e fosahetse. Ha palo ya mantswe e tlotse moedi o boletsweng, bala ho fihla palong ya mantswe e behilweng, ebe o emisa moo.

Mohlala

Puo	Polelo/Polelwana			Palo ya Mantswe
Sesotho	ke	a	bina	3

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO TSA PUO LE DITLWAELO TSA TSHEBEDISO YA PUO

POTSO YA 3: PAPATSO

- 3.1 Batho ba tswelletseng bophelong/ba nang le tjehelete.
Batho ba sebetsang ba ikgonang.
Ba hlokomelang le ho kgathalla bophelo ba bona le ba malapa a bona.
Batho ba tsotelletseng bophelo bo botle. (1)
- 3.2 Ke ho hohela babadi ba bone hore sehlahiswa sena se tshepahetse se hlwekisa metsi ho ya ho diperesente tse hodimo (99,9%) o ka se sebedisa nakong ya dilemo tse ngata. (Tse 20) (2)
- 3.3 Ke ntlha – metsi a bohlokwa mmeleng wa motho ke tshwanelo ho a fumana a hlwekile. (2)
- 3.4 Ho ikgona./ha o ikgona (Ba tswelletseng). (1)
- 3.5 Metsi a hlokehang bakeng sa bophelo bo botle. (2)
- 3.6 Ke setshwantsho. (1)
- 3.7 Ba ha *Go Natural*. (1)
- [10]**

POTSO YA 4: KHATHUNU

- 4.1 Ngwana wa sekolo o ithuta a le lapeng ka marangrang a thekenoloji. (1)
- 4.2 Mehla ya sekwalejwale/nakong ya jwale ho rutwa ha bana ke batswadi lapeng mme ba sebedisa dikomporo, ba romellwa mesebetsi. (2)
- 4.3 A ho teneha. (1)
- 4.4 Ke kokwanahloko ya corona e tlisitse diphelelo ho lefapha la thuto. (2)
- 4.5 Ke tshebediso ya mantswa "Mehlolo ke dinoha mesenene ke batho.
Ketsahalo ya ho itshwara thekeng ha motho ya khathuneng. (1)
- 4.6 A supa hore o hloka phomolo. (1)
- 4.7 Tjhe e ke ke ya tswela bohle molemo, hobane disebediswa tsena di hloka motlakase le marangrang a kgokahano ha se bohle ba dulang dibakeng tse nang le motlakase hammoho le phihlelo ya marangrang ana a kgokahano. (2)
- [10]**

POTSO YA 5: PROSA

- 5.1 Mahlomola o ne a sebeditse dilemo tse ka bang pedi mme o ne a tshoha a kopile ntate tjehelete ya ho reka diaparo. (1)
- 5.2 Motho o sebeletsa ha habo/motho ya menyetleng o etsetsa ba habo molemo. (2)
- 5.3 Batho ba kgothetseng ha ba **lape** hobane ba kgona ho sebedisa matsoho a bona ho iphedisa. (1)
- 5.4 Hona ho hlakiswa ke ketsahalo ya hore Mahlomola a kgethelwe morwetsana ya tla mo nyala ke batswadi ba hae. (2)
- 5.5 Ho se kene sekolo ha bana ba banana. (2)
- 5.6 Bontshana. (1)
- 5.7 Ngwana malome nnyale kgomo di boele sakeng. (1)

[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70